

بررسی نقش شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر توسعه روستایی در بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر

کامبیز فلاح محمد حسینی^۱، محمد محمدی^{۲*} و آزیتا زند^۲

تاریخ پذیرش: ۱۷ مهر ۱۳۹۶

تاریخ دریافت: ۵ دی ۱۳۹۵

چکیده

هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر توسعه روستایی در بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق سرپرستان خانوار در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر هستند که حدود ۶۱۳۳ نفر می‌باشد. از این تعداد ۳۶۲ نفر از طریق فرمول کوکران به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بود. این تحقیق از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. ابزار اصلی این تحقیق پرسشنامه‌ای است که روایی آن با کسب نظرات اساتید و صاحب‌نظران در حوزه توسعه روستایی به دست آمد. پایایی پرسشنامه از طریق آزمون الفای کرونباخ برای هر بخش پرسشنامه انجام‌گرفت و براساس نتایج، با مقدار ۰/۸۲ مورد تأیید می‌باشد. برای تحلیل داده‌ها از مدل‌یابی معادلات ساختاری با کمک نرم‌افزار Spss و Lisrel استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی، مؤید برازش مناسب مدل و مطابقت عوامل استخراج-شده با سؤالات طراحی‌شده در مدل تحقیق بودند. براساس نتایج، سازه‌های توسعه اجتماعی-فرهنگی، توسعه زیست‌محیطی، توسعه کالبدی و توسعه اقتصادی به‌ترتیب با داشتن ۰/۷۱، ۰/۶۳، ۰/۶۱ و ۰/۳۵ بار عاملی به‌ترتیب ۷۱ درصد، ۶۳ درصد، ۶۱ درصد و ۳۵ درصد از واریانسشان توسط شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها تبیین می‌شود.

کلمات کلیدی: توسعه روستایی، شوراهای اسلامی، شهرستان اسلامشهر، دهیاری‌ها.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مدیریت کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر
۲- استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر
(*- نویسنده مسئول: mohammadi_m@iiu.ac.ir)

مقدمه

روستا به‌عنوان یک سکونتگاه‌های انسانی، جلوه بارزی از حیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد که با زندگی انسانی بر روی این کره خاکی قرین بوده و می‌باشد. حفظ و تداوم روستا و روستانشینی نقش اساسی بر تداوم حیات طبیعی، اجتماعی و اقتصادی انسان امروزی دارد و از طرفی توسعه و پیشرفت از مسائلی است که همواره مورد توجه همه اقشار جامعه می‌باشد. لذا می‌توان گفت توسعه روستایی به‌عنوان شکلی از توسعه پایدار و همه‌جانبه، همواره یکی از دغدغه‌های اصلی برای پیشرفت هر کشوری بوده و به‌عنوان راهبردی با اهمیت برای تأمین نیازهای اساسی و توزیع بهینه منافع ناشی از توسعه ملی تلقی می‌شود (لطیفه و آرمون، ۱۳۹۱).

در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه روستایی، مدیریت، جایگاه و نقش بسیار مهمی دارد و بدون یک مدیریت مشروع و کارآمد، اهداف توسعه روستایی تحقق نخواهد یافت. صاحب‌نظران، مدیریت روستایی را تلفیق و تنظیم عوامل مختلف طبیعی، انسانی و اقتصادی در جامعه روستایی تعریف می‌کنند (آسایش و قنبری، ۱۳۸۷). مدیریت روستایی به معنی برنامه‌ریزی برای روستا، سازمان‌دهی برای اقدامات توسعه‌ای، هماهنگی و نظارت بر اقدامات انجام شده می‌باشد، به‌طوری‌که فرآیند توسعه پایدار روستایی را به‌نحوی تقویت نماید که در سطح متعارف جامعه و محیط مناسبی برای زندگی راحت‌تر و کارآمدتر روستاییان، به تناسب ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی فراهم شود (بدری و همکاران، ۱۳۹۲).

مدیریت روستایی فرایند چندجانبه‌ای است که شامل سه رکن مردم، دولت و نهادهای عمومی است. در این فرایند با مشارکت مردم و از طریق تشکیلات، سازمان‌های روستایی، برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و اجرا گردیده و تحت نظارت و ارزشیابی قرار می‌گیرد (رضوانی، ۱۳۸۳).

مدیریت روستایی در ایران طی سال‌های اخیر در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یکی از مهم‌ترین چالش‌های برنامه‌ریزان و متخصصین بوده است. با نگاهی به سیر تحول مدیریت روستایی، همواره وجود مدیریتی منطبق با نیازها و شرایط گوناگون جوامع روستایی احساس می‌شود و کسی را می‌طلبد که از جامعه روستایی برخاسته و رهبری و مدیریت روستاها را آن‌چنان که شایسته است، برعهده گیرد و با هدایت این فرد، جامعه روستایی ایران به توسعه برسد (حسینی ابری، ۱۳۸۰). در این رابطه نقش شوراهای اسلامی به‌عنوان حلقه واسط بین مردم (مشارکت از پایین به بالا) و دهیاری‌ها (نماینده دستگاه دولتی و اجرایی) در جهت رفع مشکلات اساسی روستاییان با رویکرد توسعه پایدار می‌تواند مؤثر و چشمگیر باشد (لطیفه و آرمون، ۱۳۹۱).

مدیریت توسعه روستایی در ایران همانند سایر سطوح مدیریتی سرزمینی، از گذشته دور تا کنون با چالش‌های ساختاری و مسائل و مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو بوده است. از یک‌سو، با توجه به تغییر شرایط و مقتضیات زمانی، دیگر ساختار سنتی اعمال مدیریت در مناطق روستایی قادر به حل مشکلات کنونی نبوده و از دیگر سو، ساختار مدیریت جدید روستایی که مبتنی بر مشارکت مردم در امور و برنامه‌ریزی از پایین به بالا است، به دلایل متعدد از جمله بومی نشدن و مداخله گسترده دولت و غیره نتوانسته به‌طور کامل مشکلات روستاهای امروزی را برطرف سازد (ماقبل و نادری مهدی، ۱۳۹۱).

طی چند دهه اخیر، توسعه روستایی در ایران به‌طور اعم و مدیریت روستایی به‌طور اخص از روندی اندیشیده و طراحی شده منسجمی برخوردار نبوده است. ذکر این نکته به معنای نفی اقدامات قابل توجه و سازنده‌ای که در برخی از جوامع روستایی صورت پذیرفته نیست؛ بلکه به مفهوم گسیختگی اهداف و برنامه‌ها و فقدان راهبردهای مشخص برای توسعه روستایی است (عنابستانی و حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۱).

علیرغم خدمات گسترده‌ای که از سوی دولت و نهادهای انقلابی در روستاها صورت گرفته، هنوز فاصله بین واقعیت‌های موجود و اهداف توسعه بسیار زیاد است و مسائل و مشکلات فراوانی در جامعه روستایی وجود دارد که از سر راه برداشتن آن مسائل و مشکلات معادل با از بین بردن محرومیت‌ها در جوامع روستایی است (مهدوی و نجفی‌کانی، ۱۳۸۴). در حال حاضر، در بسیاری از روستاهای کشورمان، علیرغم وجود قابلیت‌های زیاد در زمینه توسعه، فضاهای موجود نشانگر توسعه‌نیافتگی و محرومیت است و توسعه روستایی در ایران با چالش‌هایی مواجه است از جمله این چالش‌ها مشکلات زیست‌محیطی، ناکارایی اقتصادی روستایی، معضلات اجتماعی و غیره می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲).

طی چند دهه اخیر، توسعه روستایی در ایران به‌طور اعم و مدیریت روستایی به‌طور اخص از روندی اندیشیده و طراحی شده منسجمی برخوردار نبوده است. ذکر این نکته به معنای نفی اقدامات قابل توجه و سازنده‌ای که در برخی از جوامع روستایی صورت پذیرفته نیست؛ بلکه به مفهوم گسیختگی اهداف و برنامه‌ها و فقدان راهبردهای مشخص برای توسعه روستایی است (عنابستانی و حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۱).

در حال حاضر، در بسیاری از روستاهای کشورمان، علیرغم وجود قابلیت‌های زیاد در زمینه توسعه، فضاهای موجود نشانگر توسعه‌نیافتگی و محرومیت است و توسعه روستایی در ایران با چالش‌هایی مواجه است از جمله این چالش‌ها مشکلات زیست‌محیطی، ناکارایی اقتصادی روستایی، معضلات اجتماعی و غیره می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲).

سؤالات مطرح در این پژوهش پیرامون تأثیر نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی بر عوامل اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و رشد روستاها بوده و این تحقیق در پی پاسخ‌گویی به مسایل فوق بوده که در قسمت روش تحقیق به بررسی این موضوع پرداخته شده است.

در حال حاضر، در بسیاری از روستاهای کشورمان، علیرغم وجود قابلیت‌های زیاد در زمینه توسعه، فضاهای موجود نشانگر توسعه‌نیافتگی و محرومیت است و توسعه روستایی در ایران با چالش‌هایی مواجه است از جمله این چالش‌ها مشکلات زیست‌محیطی، ناکارایی اقتصادی روستایی، معضلات اجتماعی و غیره می‌باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲).

در سال‌های اخیر، شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها به‌عنوان مدیریت جدید روستاها تعریف گردیده‌اند و دهیاران و شوراهای اسلامی به‌عنوان نهادهای مردمی و محلی که مدیریت روستاها را برعهده دارند، می‌توانند با سیاست‌گذاری، مدیریت و اجرای برنامه‌های مختلف آموزشی، توسعه زیرساخت‌های لازم، کمک به جذب منابع مالی و اموری از این دست، در توسعه کارآفرینی در روستاها نقش اساسی ایفا کنند و زمینه را برای توسعه کارآفرینی روستایی فراهم آورند (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰).

بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر ده عباس نام دارد. دهستان ده عباس دارای ۱۰ روستا بوده که تمامی این روستاها شورای اسلامی روستا داشته و ۶ روستا دارای دهیاری نیز هستند. از این رو، مشکلات مدیریتی روستاهای بخش مرکزی اسلامشهر، به عنوان یکی از چالش های فراروی برنامه های توسعه پایدار روستایی مطرح است. بر این اساس در این پژوهش به بررسی تأثیر شوراهای اسلامی و دهیاری های بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر بر ابعاد مختلف رشد و توسعه روستایی پرداخته می شود و چالش ها و موانع عملکرد مؤثر شوراهای اسلامی و دهیاری ها مورد شناسایی قرار می گیرد.

دهیاری ها و شوراهای اسلامی نقش مهمی در مسایل مختلف مردم روستایی دارند، به گونه ای که تغییرات کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی در روستاها، امروزه می تواند در کنار مدیریت سازمان ها و نهادها، متأثر از نوع مدیریت باشد. از آنجا که تاکنون ارزیابی جامعی از عملکرد دهیاری ها و شوراهای اسلامی روستاها در بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر صورت نگرفته است، جایگاه مهم دهیاری ها و شوراهای اسلامی در مدیریت و توسعه روستایی، ارزیابی عملکرد را برای آنها ضروری می سازد و در صورت اجرای صحیح آن، بسیاری از هزینه ها کاسته می شود و با شناسایی نقاط قوت و ضعف، زمینه کارایی و کارآمدی در انجام وظایف محول شده به دهیاری ها و شوراهای اسلامی فراهم می شود. نتایج این مطالعه می تواند راهگشایی باشد برای سیاستگذاران و برنامه ریزان عرصه مدیریت روستایی، تا با آگاهی از وضعیت عملکرد دهیاری ها و شوراهای اسلامی، زمینه های بهبود عملکرد این نهادهای محلی را مهیا سازند.

امروزه اهمیت توسعه روستایی و نقش حیاتی آن در پیشبرد و توسعه کشورها، به ویژه کشورهای در حال رشد، بر هیچ کس پوشیده نیست. با وجود مهاجرت های گسترده روستا به شهر و روند رو به رشد تبدیل نقاط روستایی به شهر، هنوز بیش تر از نیمی از جمعیت جهان در نقاط روستایی زندگی می کنند و البته سهم عرصه های روستایی از فضاهای طبیعی و زیستی بسیار زیاد است. به هر حال با توجه به نقشی که مناطق روستایی در عوامل اقتصادی و اجتماعی کشورها به خصوص در تولید محصولات کشاورزی و غذایی دارند، از جایگاه ویژه ای در توسعه ملی برخوردارند و بدون سازماندهی و توسعه این مناطق، برنامه های توسعه با عدم موفقیت مواجه خواهند شد (سپه پناه و همکاران، ۱۳۹۱).

تجربه تاریخی فرآیند توسعه در کشورهای توسعه یافته و پیشرفته، این امر را روشن ساخته که توسعه روستایی یک ضرورت بنیادی برای توسعه ملی است و می بایست در اولویت برنامه های توسعه ای قرار گیرد (شکوری، ۱۳۸۸) و اگر قرار است توسعه در کشورهای جهان سوم نیز انجام گیرد و خود پایدار باشد، باید به طور اعم از مناطق روستایی آغاز شود (تودارو، ۱۳۹۱).

در چارچوب نظریه توسعه پایدار روستایی، جامعه روستایی به گونه ای توأمان و یکپارچه مطمح نظر قرار می گیرد. با این نگرش، توسعه پایدار روستایی عبارت است از فرایند کمک به مردم روستا از طریق اولویت بندی نیازهایشان، فعال نمودن آنان و سرمایه گذاری در زمینه ایجاد زیرساخت ها و ارائه خدمات اجتماعی، برقراری عدالت و برابری با توجه به ظرفیت های محلی و رفتار به خلاف همه بی عدالتی های گذشته و تضمین سلامتی و امنیت آن ها به ویژه زنان (کلاتنری و همکاران، ۱۳۸۸).

در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه روستایی، مدیریت، جایگاه و نقش بسیار مهمی دارد و بدون مدیریت روستایی مشروع و کارآمد و بدون نهادهای مردمی و مشارکتی، اهداف توسعه روستایی تحقق نخواهد یافت. روستاها به‌عنوان اولین واحدهای اجتماعی و مرکز استقرار و اسکان انسان‌ها، دارای سازمان اجتماعی و مدیریت بوده‌اند. لیکن مدیریتی با مفهوم گسترده و متفاوت با آنچه که امروزه تحت عنوان علم یا فن مدیریت تدریس می‌شود و یا مطرح است، مدنظر بوده است (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۱).

نیل به اهداف توسعه روستایی که معمولاً ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را در بر می‌گیرد، علاوه بر انجام مطالعات لازم، وجود ساختارهای مناسب اداری، سازوکارهای قانونی، تأمین اعتبار و بودجه لازم و وجود کارشناسان خبره در بیرون از روستا، خود نیز مستلزم فراهم شدن شرایطی مناسب برای اداره امور در درون روستا است و مدیران روستایی می‌باید ضمن انتقال مطالبات مردم روستا در زمینه توسعه روستایی به مسئولین مربوطه، جاذب امکاناتی باشند که برای روستا منظور شده است. این حلقه اتصال مقتضیات درون روستا با آنچه در بیرون از روستا به نام روستا و توسعه روستایی شکل می‌گیرد، به انضمام اداره امور داخلی روستا مجموعاً چارچوب مدیریت روستایی را شکل می‌دهد. برای تحقق اهداف توسعه روستایی، نیاز به مدیریت محلی احساس می‌شود تا بتواند با بررسی و شناسایی مشکلات روستا، بهترین راه حل‌های ممکن را برای توسعه جامعه روستایی عملیاتی نماید (اشرف‌زاده، ۱۳۸۸).

موفقیت و شکست هر سازمان در دستیابی به اهداف و انجام وظایفش متکی به مدیریت آن است. روستا نیز به‌عنوان یک سازمان فضای زیست - فعالیت از آن مستثنی نیست. بنابراین، می‌توان هدف مدیریت روستایی را ایجاد یک رابطه منطقی و تنظیم شده بین انسان و محیط برای رسیدن به رضایت‌مندی و خشنودی در زندگی مردم مناطق روستایی دانست که در رأس آن وجود عنصری برای برنامه‌ریزی آینده و اداره امور کنونی روستا ضروری است (ایگودالو و همکاران^۱، ۲۰۱۲).

براساس تعریف توسعه روستایی می‌توان گفت که مدیریت روستایی در واقع فرآیند سازمان‌دهی و هدایت جامعه روستایی از طریق تشکل دهی به سازمان‌ها و نهادهای دست‌اندرکار در اداره مناطق روستایی است. این سازمان‌ها و نهادها ابزارهای تأمین هدف‌های جامعه روستایی هستند، هدف‌هایی که مردم آن‌ها را با توجه به خواسته‌ها و امکانات موجود خود ترسیم کرده و می‌کنند (مولائی هاشجین، ۱۳۹۱).

بنابراین هدف کلان مدیریت روستایی، حرکت برای رسیدن به وضعیت مطلوب با استفاده از توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در روستا، هم‌سو با بهبود وضعیت جامعه روستایی است. یکی از اهداف پایه‌ای مدیریت روستایی برطرف کردن نیازهای اولیه روستاییان است (احمد^۲، ۲۰۱۰). در فرآیند توسعه پایدار می‌توان مدیریت روستایی را در چهار بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی در نظر گرفت، که هر یک از این ابعاد دارای جنبه‌های خاص خود هستند و اهداف مدیریتی در آن‌ها متفاوت است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶). در ذیل به توضیح ابعاد

1-Igodalo et al

2-Ahmed

مدیریت روستایی می‌پردازیم:

بعد اقتصادی

در بعد اقتصادی هدف مدیریت ایجاد فضای مناسبی برای توسعه اقتصادی است که طی آن کارایی، عرضه کالا و خدمات موردنیاز افزایش می‌یابد و به تبع آن سطح زندگی و رفاه عمومی ترقی پیدا می‌کند. بنابراین در محیط روستا، هدف مدیریت اقتصادی تأمین سرمایه، تأمین تغذیه، جلوگیری از خروج سرمایه، ایجاد زمینه اشتغال، کارآفرینی، تأمین بازار برای فروش کالاها و خدمات تولیدی و کنترل میزان مصرف، مدیریت عرضه و تقاضاست.

بعد اجتماعی

در بعد اجتماعی، هدف ایجاد زمینه مناسب برای توسعه انسانی است که شامل تغییرات متوالی و مستمر در به‌دست آوردن الگوهای یک زندگی مطلوب برای کلیه افراد یک منطقه یا کشور با در نظر گرفتن استعدادها و بالقوه افراد و مکان‌های زیست آن است. در این بعد، وقتی موفقیت حاصل می‌شود که بتوان به وسیله مدیریت، فاصله بین طبقات پایین و بالای جامعه روستایی و همچنین تضادهای میان زندگی شهری و روستایی را کاهش داد و نوعی خودباروری در میان افراد جامعه روستایی به‌ویژه گروه‌های در حاشیه ایجاد کرده، به سوی توانمندسازی و خوداتکایی حرکت کرد و زندگی شرافتمندانه همراه با افزایش کیفیت زندگی، افزایش امکان دسترسی به وسایل امرار معاش، آزادی انتخاب و توسعه خوداتکا را فراهم ساخت. در نتیجه هدف مدیریت روستایی در این بعد توانمندسازی، ایجاد زمینه‌های مشارکت، بسیج اجتماعی، بهبود قوانین و سیاست‌ها و غیره در میان روستاییان با همکاری دولت و بازار به‌منظور اداره امور روستا برای رسیدن به یک عدالت اجتماعی و زندگی سالم است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶).

بعد زیست محیطی

یعنی با مدیریت مناسب اثرات مخاطرات طبیعی و مخاطرات ناشی از فعالیت‌های غیر طبیعی مردم در زندگی انسان کاهش می‌یابد (افراخته، ۱۳۸۸). بنابراین، هدف از مدیریت زیست‌محیطی در روستا، ایجاد زمینه‌ای برای بهره‌گیری بهینه، مناسب و به اندازه از محیط طبیعی و منابع آن بدون وارد کردن آسیب به محیط طبیعی و عناصر آن و از جمله تنوع زیستی، زیست بوم سالم با کاهش مخاطرات طبیعی و غیره است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶).

بعد کالبدی

توجه به بعد کالبدی به مثابه بستر و زمینه کارکردهای اقتصادی و اجتماعی از عناصر مهم ساختاری در مدیریت توسعه سکونتگاه‌های روستایی به‌شمار می‌رود. توسعه کالبدی در روستاها عمدتاً با ساختار کالبدی مناطق روستایی مرتبط است و آن‌گاه با مضامین و مؤلفه‌هایی چون کاربری اراضی، ارتباطات و حمل و نقل، تأسیسات و تجهیزات زیربنایی، مسکن، کار، تفریح، گردشگری، و رفاه عمومی که روستاییان به تنهایی قادر به تأمین آن نیستند در ارتباط قرار می‌گیرد. در توسعه کالبدی تلاش می‌شود از طریق برنامه کالبدی فرایندهای اجتماعی هدایت شود. بنابراین هدایت پویای اجتماعی با بهره‌برداری مفیدتر از فضا و محیط طبیعی برای زندگی انسان میسر است. از این رو، توسعه کالبدی هم با عنصر فضا و هم با جامعه مربوط می‌شود (بدری و همکاران،

(۱۳۹۲).

با توجه به موارد ذکر شده که چهار بعد اصلی توسعه پایدار را نیز پوشش می‌دهند، مدیریت روستایی نمی‌تواند در یک خاگ و با نادیده گرفتن مباحث اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی روستا ظاهر شود. در واقع تجربه‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی در دهه‌های گذشته عاملی برای اتخاذ یک نگاه سیستمی نسبت به مدیریت روستایی گردیده است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶).

ساختار مدیریت روستایی در کشور در حال حاضر از دو بخش شورای اسلامی روستا به‌عنوان نهاد تصمیم‌گیر و دهیاری به‌عنوان نهاد اجرایی تشکیل شده است. این نهادهای عمومی غیردولتی، متولی عمران و توسعه روستایی در سطح نواحی روستایی هستند. این نهادهای محلی، رابط میان نهادهای دولتی و مردمی، ارائه‌کننده بسیاری از خدمات و تسهیلات عمومی و رفاهی، تقویت‌کننده روند توسعه اجتماعی و فرهنگی، بستر ساز شهرهای آینده و کنترل‌کننده روند مهاجرت از روستا به شهرها، حافظ امکانات زیربنایی احداث‌شده در نواحی روستایی و تقویت‌کننده روند توسعه کشاورزی هستند.

در سال‌های اخیر، شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها به‌عنوان مدیریت جدید روستاها تعریف گردیده‌اند و دهیاران و شوراهای اسلامی به‌عنوان نهادهای مردمی و محلی که مدیریت روستاها را برعهده دارند، می‌توانند با سیاست‌گذاری، مدیریت و اجرای برنامه‌های مختلف آموزشی، توسعه زیرساخت‌های لازم، کمک به جذب منابع مالی و اموری از این دست، در توسعه پایدار در روستاها نقش اساسی ایفا کنند و زمینه را برای توسعه روستایی فراهم آورند (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰).

شوراهای اسلامی مصداق بارز تمرکززدایی و توزیع قدرت تصمیم‌گیری برای برنامه‌ریزی و پیشبرد روند توسعه روستایی در مناطق مختلف کشور هستند. شوراها پل ارتباطی بین مردم و دولت هستند، نهادهای مدیریتی منسجمی که وظیفه دارند ساختار مدیریتی کشور را به سمت مردم‌سالارانه‌شدن سوق دهند. مشارکت مردم را در اداره امور و تصمیم‌گیری درباره مسائل مختلف مرتبط با محل زندگی خود آسان کنند و در نهایت عاملی برای ارتقای سطح زندگی روستاییان باشند (احمدی‌پور و همکاران، ۱۳۸۸).

شوراها از بعد مدیریتی یک نهاد غیرسازمانی تلقی می‌شوند. به بیان دیگر شوراها را می‌توان یک مجموعه اجتماعی دانست که مجموعه‌ای از مسئولیت‌ها و وظایف را در راستای تحقق یکسری اهداف اجتماعی و اقتصادی برعهده می‌گیرند. شوراها به‌عنوان نهادهای اجتماعی از طریق اشکالی چون انتصاب، انتخاب یا وراثت قابل تشکیل هستند که انسان به‌لحاظ تجربه تاریخی خود و شرایط متغیر اجتماع شکل انتخابی آن را بیشتر پذیرفته است.

ازسویی دیگر، دهیاری‌ها به‌عنوان سازمان‌های عمومی غیردولتی که اداره امور محلی را با نظارت روستاییان از طریق شوراهای اسلامی به انجام می‌رسانند، در عرصه امور عمومی و خدمات عمومی دارای وظایفی می‌باشند، با تأسیس دهیاری‌ها علاوه بر شورای روستا به‌عنوان قانون‌گذار و تصویب‌کننده برنامه‌های عمران روستایی، مدیریت اجرایی امور روستا نیز برعهده دهیاری‌ها گذاشته شده و شوراهای اسلامی روستا نهادهای مشارکتی هستند که در قالب

آن تلاش مردم روستا به منظور بهبود شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه‌شان منسجم و هماهنگ می‌شود. دهیاری یک نهاد عمومی غیردولتی است که توسط سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور از لحاظ فنی، مالی و غیره پشتیبانی می‌شود. این نهاد نوعی اجرای نظام نوین مدیریت روستاها است که می‌تواند تحولی در فرآیند مدیریت و توسعه روستاها ایجاد کند و دارای کارکردهای متعددی باشد (لطیفه و آرمون، ۱۳۹۱).

در بازمینی وظایف و اختیارات شورا و دهیاری این نکته روشن می‌گردد که شوراها وظیفه شناخت و رسیدگی به مسائل جامعه روستایی را دارند و برای این کمبودها و مشکلات طرح و برنامه‌ای می‌ریزند و وظیفه دهیاری اجرای این مصوبات شورا و وظایف جانبی دیگری که قانون‌گذار بر عهده وی قرار داده است. در این هر دو وظایف می‌توان از همکاری و قابلیت‌های مردم استفاده کرد. شورا نیز به‌عنوان یک نهاد مدنی، دهیاری را با مردم پیوند می‌زند. شورا وظیفه دارد دهیار را بر اساس ضوابط و مقررات انتخاب نماید، اما حکم دهیار به وسیله بخشدار صادر می‌شود (نعمتی و بدری، ۱۳۸۶). شورای اسلامی روستا و دهیاری به‌عنوان دو بال نهاد مدیریت روستایی وظیفه دارند تا ضمن برقراری ارتباطی هماهنگ و قانونمند، با مشارکت مردم و متناسب با مقتضیات محلی، اداره امور روستا را برعهده گیرند (بدری و همکاران، ۱۳۹۲).

در زمینه نقش مدیریت روستایی بر توسعه روستایی مطالعات متعددی در داخل و خارج از کشور صورت پذیرفته است، که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌گردد. رستمی و همکاران (۱۳۹۴) در ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی در شهرستان ایوان غرب نشان دادند که تفاوت معناداری بین عملکرد دهیاران در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی دیده نشد و آموزش و سطح تحصیلات در عملکرد دهیاران نقش داشته است. نتایج تحقیق الله‌پناه و همکاران (۱۳۹۴) حاکی از آن بود که هرچند از نظر روستاییان، تعاونی دهیاری‌های دهستان دشت‌سر در بعد خدمات کالبدی موفق‌تر از ابعاد زیست‌محیطی و اجتماعی - فرهنگی عمل کرده است، با این وجود کماکان روستاییان از انواع خدمات ارایه شده توسط تعاونی دهیاری‌ها رضایت کامل ندارند.

نتایج تحقیق التیامی‌نیا (۱۳۹۳) در بررسی عملکرد شوراهای اسلامی با رویکرد توسعه پایدار روستایی بیانگر آن است که در وجود شوراهای اسلامی دهستان پاتاوه در سه بُعد اصلی توسعه پایدار (اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی)، نوعی تفاوت در ارزیابی عملکرد شوراها، از دید مردم و اعضای شورا وجود دارد، به‌نحوی که در سه بُعد مذکور، اعضاء شوراهای اسلامی میزان موفقیت را بیش از متوسط و در حد بالا ارزیابی کرده‌اند.

شرفی و همکاران (۱۳۹۳) در واکاوی عملکرد دهیاری‌های دهستان بالادربند شهرستان کرمانشاه، نشان دادند که عملکرد دهیاری‌های مطالعه‌شده، در این شش محور صورت گرفته است: توسعه کالبدی و فیزیکی در روستا، تهیه و اجرای طرح‌های زیست‌محیطی، تعاملات اجتماعی و اداری، تهیه و اجرای طرح‌های فرهنگی و مذهبی و ورزشی، عرضه خدمات عمومی و توسعه کشاورزی.

گشانی (۱۳۹۲) در مطالعه نقش مدیریت محلی در توسعه روستایی شهرستان فومن گزارش نموده که بین شاخص‌های ابعاد توسعه کالبدی- فیزیکی، اقتصادی و فرهنگی- اجتماعی با مدیریت روستایی همبستگی مثبت وجود

دارد. یافته‌های احمدوند و کرمی (۱۳۹۱) نشان داد، عملکرد دهیاری‌ها در ابعاد شش‌گانه عملکرد (اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و منابع، زیست‌محیطی، عمرانی و زیربنایی، ارتباط با سازمان‌ها و نهادها و طرح هادی) در سطح متوسطی قرار داشت. در این میان، بعد اقتصادی و منابع کم‌ترین و بعد زیست‌محیطی بیش‌ترین تأکید و فعالیت را به‌خود اختصاص داده بودند.

هودا^۱ (۲۰۱۶) در ارزیابی عملکرد حکومت‌های محلی در تأمین خدمات سلامت در روستاهای هاریانا گزارش نموده که مدیران محلی در تأمین خدمات بهداشت و سلامت نقش مؤثری ایفا نکرده است. بر اساس یافته‌ها مشارکت بیشتر روستاییان و واگذاری کارکردهای مربوط به حوزه سلامت به آن‌ها (تمرکززدایی) از جمله صندوق‌ها، مدیریت، قوانین منجر به کارایی بیشتر حکومت‌های محلی در تأمین خدمات بهداشت و سلامت می‌گردد. خونگساتجاویوات و روتری^۲ (۲۰۱۵) نقش و کارکرد حکومت‌های محلی بر توسعه روستایی در تایلند را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش اشاره شده است که سازمان‌های مدیریتی تامبون پایین‌ترین سطح مدیریت در مناطق روستایی تایلند هستند و نتایج نشان می‌دهد که این نهادها نقش مهمی را در زمینه توسعه اجتماعی و زیست‌محیطی روستا ایفا می‌نمایند.

نتایج تحقیق اپنی و همکاران^۳ (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که حکومت‌های محلی از طریق آموزش‌های ضروری، فراهم‌سازی زمینه مشارکت روستاییان، افزایش دسترسی به اعتبارات مالی، افزایش ارتباط با نهادها و سازمان‌های دولتی، انتقال فناوری و تقویت سیستم‌های موجود می‌تواند زمینه رشد سریع و پایدار مناطق روستایی را فراهم آورند. ایبتان^۴ (۲۰۱۰) در پژوهشی نقش مدیران حکومت‌های محلی در توسعه پایدار روستایی در نیجریه نشان داده است که وجود حکومت‌های محلی بر شاخص آموزشی، زیست‌محیطی، شبکه‌های حمایت اجتماعی، اقتصادی، سلامتی و امنیت، محیط مسکونی، زیرساخت‌ها، گذران اوقات و فراغت تأثیرگذار بوده است. بلیر^۵ (۲۰۱۰) در بررسی تأثیر حکومت‌های محلی بنگال بر توسعه روستایی نشان می‌دهد که مدیران روستایی در زمینه رسیدگی به ابعاد عمرانی و اجتماعی دارای عملکرد مؤثری می‌باشند، اما در زمینه اقتصادی به‌دلیل وجود مشکلاتی هم‌چون کمبود اعتبارات و کم بودن میزان اراضی کشاورزی عملکرد مناسبی نداشته است.

روستا به‌عنوان یک مجموعه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی با ابعادی پیچیده و مرتبط با هم، نیازمند مدیریتی توانا و آگاه به مسائل روستایی برای حل آن‌ها می‌باشد تا بتواند به حیات خود ادامه دهد و بر مشکلات غلبه کرده و به رشد و بالندگی خود ادامه دهد. لذا، ایجاد و فعالیت مدیریت‌های محلی در روستاها ضرورت دارد. از آنجا که موفقیت و شکست هر سازمان در دستیابی به اهداف و انجام وظایفش متکی به مدیریت آن است و روستا نیز به‌عنوان یک سازمان فضای زیست - فعالیت از آن مستثنی نیست، بنابراین، این تحقیق با هدف ارزیابی نقش مدیریت محلی روستا که متشکل از دو نهاد دهیاری و شوراهای اسلامی روستا می‌باشد، بر توسعه روستایی انجام می‌پذیرد.

1 Hooda

2 Khongsatjaviwat and Routray

3 Ocheni et al

4 Ibiatan

5 Blair

مواد و روش‌ها

این پژوهش در طبقه‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی بوده و از لحاظ روش تحقیق، از نوع توصیفی-تحلیلی است که به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش را سرپرستان خانوار در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر تشکیل داده‌اند که تعداد آن‌ها ۶۱۳۳ نفر می‌باشد. با استفاده از فرمول کوکران و با توجه به جامعه آماری، تعداد نمونه‌ها ۳۶۲ نفر برآورد گردیده است بنابراین فرمول محاسبه تعداد نمونه به شرح زیر بیان می‌گردد.

$$n = \frac{\frac{t^2 \times p \times q}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{t^2 \times p \times q}{d^2} - 1 \right]} \quad (1)$$

$N =$ حجم جامعه آماری

$p =$ نسبتی از جمعیت دارای صفت معین. اگر p در اختیار نباشد، می‌توان آن را $0/5$ در نظر گرفت. در این حالت، واریانس به حداکثر مقدار خود می‌رسد.

$q = (1-p)$ = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین (معادل $0/5$)

$d =$ درجه اطمینان یا دقت احتمالی مطلوب یا حداکثر اشتباه مجاز معادل $0/05$

$t =$ مقدار متغیر نرمال واحد استاندارد، که در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر $1/96$ می‌باشد (درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول) (سرمد و همکاران، ۱۳۸۶).

بر اساس رابطه بالا و با توجه به حجم جامعه آماری، حجم نمونه در این روش نیز ۳۶۲ نفر ($n=362$) محاسبه گردیده است.

(در این روش با استفاده از تعیین حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۶۲ نفر برآورد و سپس تعداد افراد ساکن در روستاها مشخص، در مرحله بعد از میان آن‌ها تعداد نمونه‌ها به صورت طبقه‌بندی با انتساب متناسب انتخاب شدند)- طبیعی و همکاران ۱۳۸۸- با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر مطابق جدول زیر تعداد پرسشنامه‌های موردنیاز جمع‌آوری شد. ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای بود که برای تدوین آن در آغاز مبانی نظری موضوع با توجه به منابع و مراجع مرتبط بررسی شد، سپس با در نظر گرفتن مطالعات و چارچوب نظری، پرسشنامه مقدماتی تنظیم شد و پس از اطمینان از روایی ظاهری و محتوایی و سنجش پایایی آن و اعمال تغییرهای لازم پرسشنامه نهایی طراحی شد.

جدول ۱- تعداد نمونه انتخاب‌شده در هر روستا

نام روستای انتخابی	تعداد سرپرستان خانوار	تعداد پرسش‌نامه در هر روستا
حسین‌آباد	۹۶۶	۵۷
علی‌آبادطیانچه	۳۶۳	۲۱
بهرام‌آباد	۴۵۷	۲۷
ملک‌آباد	۷۶	۵
مهران‌آباد	۵۹	۳
نظام‌آباد	۲۳۴	۱۴
ده عباس	۲۵۱	۱۵
ایرین	۵۴۲	۳۲
چیچکلو	۷۰۹	۴۲
شاطره	۲۴۷۶	۱۴۶
۱۰	۶۱۳۳	۳۶۲

روش جمع‌آوری داده‌ها

پرسشنامه نهایی دارای ۲ بخش بوده که بخش اول ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان را مورد سؤال قرار داده و بخش دوم به بررسی نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی بر ابعاد توسعه روستایی پرداخته است.

در بخش دوم پرسشنامه ۴۶ گویه (پرسش) طراحی گردید که در ۴ موضوع جداگانه تنظیم گردید و در زمینه هر موضوع متناسب با آن چند گویه مشخص که هر گویه یک متغیر در نظر گرفته شده است متغیرهای این پژوهش، ابعاد توسعه روستایی بوده که عبارتند از: توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی- فرهنگی، توسعه زیست‌محیطی و توسعه کالبدی. به منظور تعیین روایی ابزار تحقیق، استفاده از پانل متخصصان صورت پذیرفت و از ضریب آلفای کرونباخ برای ارزیابی پایایی پرسشنامه استفاده شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه، ابتدا ۳۰ نسخه از پرسشنامه توسط گروهی از افراد مشابه جامعه آماری (خارج از جامعه اصلی) تکمیل شد و سپس از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، میزان پایایی پرسشنامه تأیید شد.

جدول ۱- پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه

متغیر	تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ
توسعه اقتصادی روستا	۱۱	۰/۸۱۲۱
توسعه اجتماعی و فرهنگی روستا	۱۱	۰/۸۷۴۹
توسعه زیست‌محیطی روستا	۶	۰/۸۵۳۴
توسعه کالبدی روستا	۸	۰/۷۷۵۶

در بخش آمار استنباطی جهت آزمون فرضیه‌ها، از روش آماری تحلیل عاملی تأییدی استفاده به عمل آمد. هدف اصلی تحلیل عاملی تشریح همبستگی‌های بالای موجود بین تعداد زیادی متغیر است که از طریق تعداد اندکی

متغیرهای اساسی غیر قابل مشاهده و غیر قابل اندازه‌گیری (عامل) صورت می‌پذیرد. داده‌پردازی و محاسبات این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS16 و Lisrel انجام شده است.

نتایج و بحث

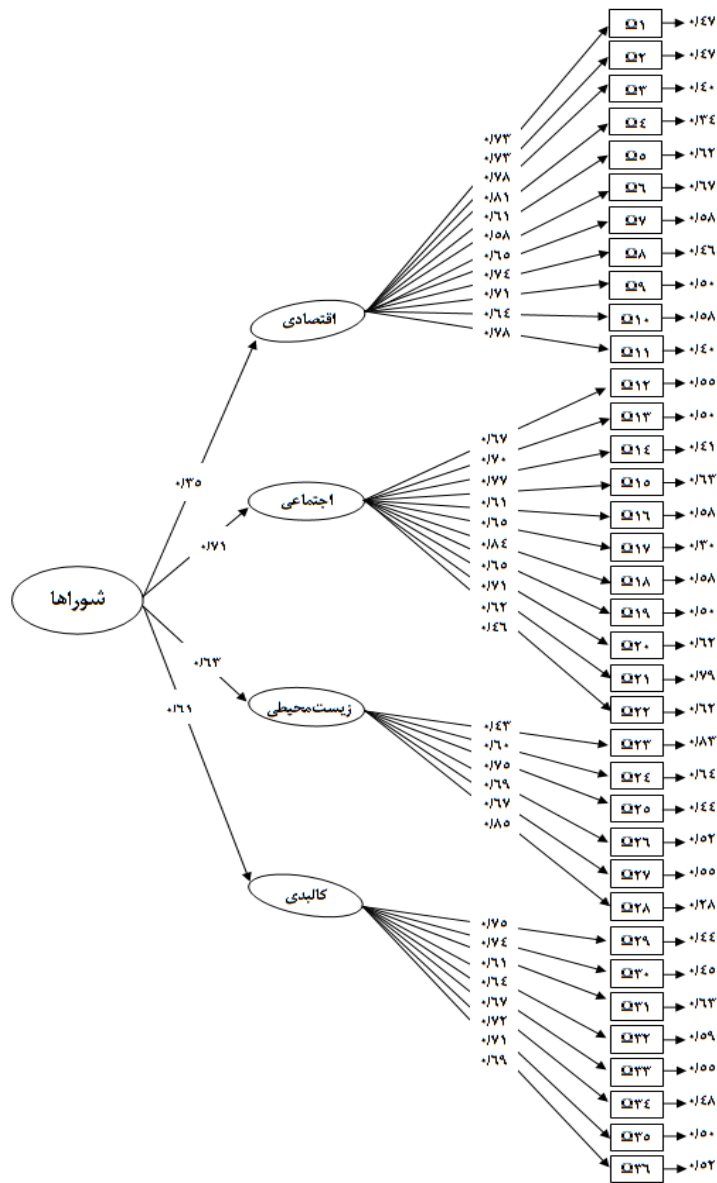
یافته‌های تحقیق نشان داد که در جامعه آماری مورد مطالعه، ۹۶/۴ درصد از پاسخگویان مرد هستند و ۹۴/۸ درصد متأهل می‌باشند. هم‌چنین میانگین سنی پاسخ‌دهندگان ۴۸/۲۷ سال می‌باشد. بررسی سطح تحصیلات پاسخگویان حاکی از آن است که ۶/۹ درصد از پاسخ‌دهندگان بی‌سواد بوده و ۵۰/۰ درصد دارای تحصیلات زیردیپلم، ۳۵/۶ درصد دارای مدرک دیپلم و ۷/۵ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند. هم‌چنین نوع اشتغال اکثریت پاسخگویان کشاورزی است.

جهت رتبه‌بندی گویه‌های متغیرهای تحقیق از دیدگاه پاسخگویان، از شاخص ضریب پراکندگی استفاده شد. نتایج گویای آن است که از دیدگاه پاسخگویان، دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در میان شاخص‌های توسعه روستایی، بیشترین تأثیر را بر کیفیت خدمات روستایی مانند آب، برق و گاز و کمیت و کیفیت شبکه حمل و نقل بین روستایی داشته و این شاخص‌ها را بهبود بخشیده‌اند. هم‌چنین عملکرد دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در بعد اجتماعی بر حل اختلاف دعاوی مردم روستا و افزایش سطح سواد و تحصیلات تأثیرگذار بوده است. از دیدگاه پاسخگویان، حفظ پاکیزگی، سلامت و بهداشت محیط و هوای روستا و اجرای سیستم دفع فاضلاب در روستا از نظر تأثیرپذیری از عملکرد دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در بین شاخص‌های توسعه زیست‌محیطی در اولویت بالاتری قرار دارند. هم‌چنین پاسخگویان بر نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی بر تهیه و اجرای طرح هادی روستا اصلاح و توسعه شبکه معابر روستا توافق نظر دارند. جدول ۲ رتبه‌بندی گویه‌های متغیرهای توسعه روستایی را نشان می‌دهد.

پس از طی مراحل تصدیق مدل اندازه‌گیری متغیرهای مکنون تحقیق و اطمینان از این که سؤالات پرسشنامه دقیقاً عوامل مربوط به خود را اندازه‌گیری می‌کنند، برای تعیین تأثیر شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر هر یک از ابعاد توسعه روستایی، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شده است. بر اساس نتایج، سازه‌های توسعه اجتماعی-فرهنگی، توسعه زیست‌محیطی، توسعه کالبدی و توسعه اقتصادی به ترتیب با داشتن ۰/۷۱، ۰/۶۳، ۰/۶۱ و ۰/۳۵ بار عاملی به ترتیب ۷۱ درصد، ۶۳ درصد، ۶۱ درصد و ۳۵ درصد از واریانسشان توسط شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها تبیین می‌شود. شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بیش‌ترین تأثیر را بر سازه توسعه اجتماعی-فرهنگی داشته‌اند. شکل ۱ نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم بر اساس بارهای عاملی استاندارد را نشان می‌دهد.

جدول ۲- رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه روستایی

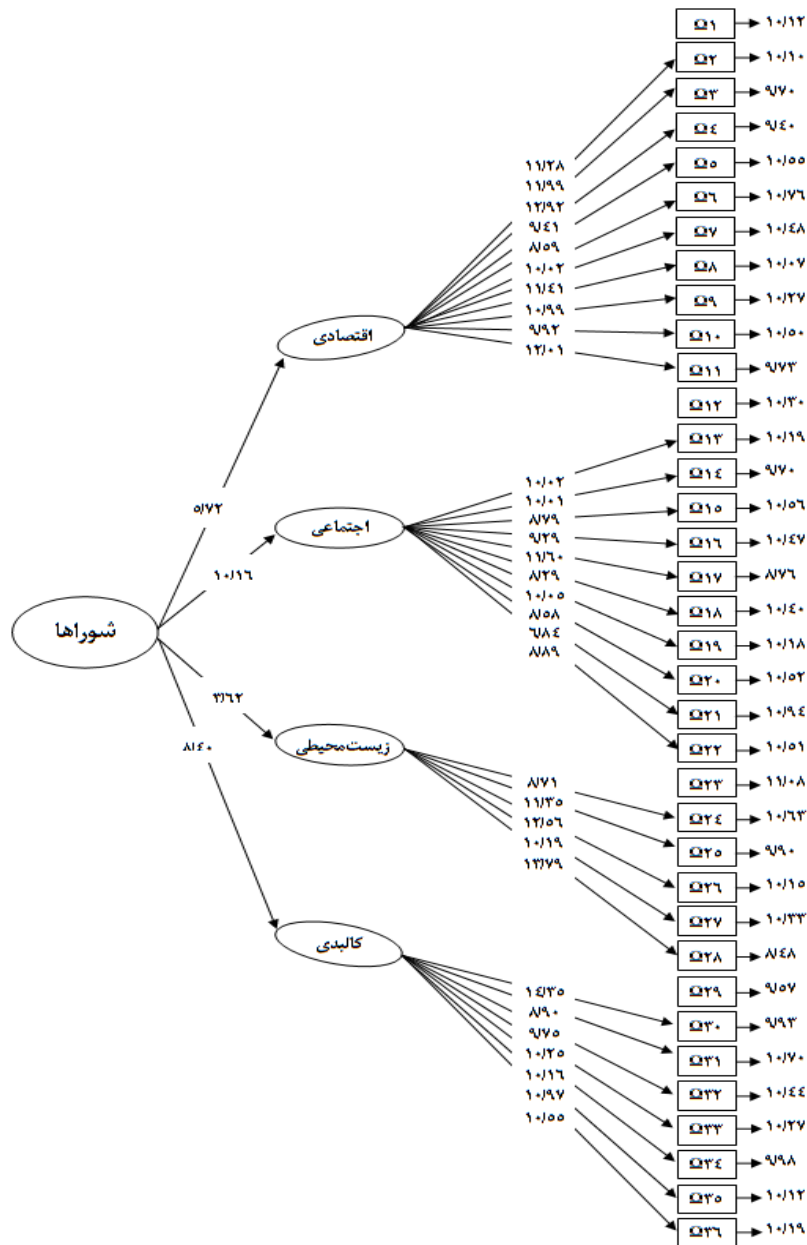
الویت	ضریب پراکندگی	انحراف‌معیار	میانگین	گویه‌ها	متغیر
۱	۰/۳۰۶۸	۱/۰۶۵۴	۳/۴۷۲۱	بهبود کیفیت خدمات روستایی مانند آب، برق و گاز	اقتصادی
۲	۰/۳۷۴۲	۱/۳۳۱۲	۳/۵۳۰۴	بهبود کمیت و کیفیت شبکه حمل و نقل بین روستایی	
۳	۰/۳۷۶۰	۱/۱۴۹۲	۳/۰۵۶۲	ایجاد و گسترش صنایع و کارگاه‌های تولیدی	
۴	۰/۴۱۸۵	۱/۲۴۶۵	۲/۹۷۷۸	بهبود کیفیت زیرساخت‌های فناوری ارتباطی	
۵	۰/۴۲۵۶	۱/۲۵۰۹	۲/۹۳۸۵	ایجاد و توسعه فرصت‌های شغلی	
۶	۰/۴۳۷۷	۱/۳۰۶۱	۲/۹۸۳۴	گسترش روش‌های درآمدزایی برای روستاییان	
۷	۰/۴۴۸۹	۱/۳۸۸۱	۳/۰۹۲۲	فراهم نمودن فرصت‌های سرمایه‌گذاری در روستا	
۸	۰/۴۶۲۸	۱/۴۰۲۹	۳/۰۳۰۷	بازاریابی محصولات کشاورزی روستا	
۹	۰/۴۷۲۶	۱/۳۱۷۰	۲/۷۸۶۵	افزایش رفاه اقتصادی و کاهش فقر در روستا	
۱۰	۰/۴۸۳۳	۱/۴۹۰۰	۳/۰۸۲۹	افزایش کیفی و کمی تولیدات کشاورزی	
۱۱	۰/۴۹۴۴	۱/۳۲۵۹	۲/۶۸۱۶	تسهیل دسترسی به تسهیلات و اعتبارات بانکی	
۱	۰/۲۷۷۵	۱/۰۱۸۱	۳/۶۶۸۵	حل اختلاف دعای مردم روستا	اجتماعی-
۲	۰/۲۸۹۶	۱/۰۰۶۶	۳/۴۷۵۰	افزایش سطح سواد و تحصیلات	فرهنگی
۳	۰/۳۰۸۸	۱/۱۵۷۵	۳/۷۱۵۵	کمک به تشکیل انواع شرکت‌های تعاونی در روستا	
۴	۰/۳۲۹۹	۱/۱۶۳۰	۳/۵۲۴۹	برگزاری دوره‌های دوره‌های آموزشی برای اهالی روستا	
۵	۰/۳۵۲۱	۱/۱۹۹۳	۳/۴۰۶۱	جلب همکاری و مشارکت مردم در فعالیت‌های اجتماعی	
۶	۰/۳۶۵۴	۱/۲۹۰۲	۳/۵۳۰۶	حفظ آثار تاریخی و میراث فرهنگی روستا	
۷	۰/۳۳۶۸	۱/۲۴۴۳	۳/۶۹۳۴	همکاری با نیروی انتظامی جهت برقراری امنیت اجتماعی	
۸	۰/۴۲۶۲	۱/۳۴۶۷	۳/۰۸۸۹	بهبود امکانات تفریحی و رفاهی در روستا	
۹	۰/۴۲۸۵	۱/۳۳۳۱	۳/۱۱۰۵	بهبود کمیت و کیفیت خدمات آموزشی در روستا	
۱۰	۰/۴۴۲۶	۱/۳۸۳۵	۳/۱۲۵۷	مشارکت روستاییان در تصمیم‌گیری‌های شورا و دهیاری	
۱۱	۰/۴۶۰۶	۱/۳۳۷۳	۲/۹۰۳۳	بهبود کمیت و کیفیت خدمات بهداشتی و درمانی	
۱	۰/۲۸۸۳	۱/۱۱۶۶	۳/۸۷۲۹	حفظ پاکیزگی، سلامت و بهداشت محیط و هوای روستا	زیست‌محیطی
۲	۰/۲۹۲۴	۱/۱۰۰۶	۳/۷۶۳۹	اجرای سیستم دفع فاضلاب در روستا	
۳	۰/۳۰۸۴	۱/۱۷۸۴	۳/۸۲۰۴	نصب سطل زباله و جمع‌آوری و دفن زباله در روستا	
۴	۰/۳۱۳۱	۱/۱۶۲۸	۳/۷۱۲۷	زیباسازی و حفظ منظر طبیعی در روستا	
۵	۰/۳۲۴۳	۱/۲۱۳۸	۳/۷۴۱۷	حفظ و نگهداری پوشش گیاهی واقع در حریم روستا	
۶	۰/۳۲۶۶	۱/۱۸۱۱	۳/۶۱۶۰	بهبود کیفیت و کمیت آب شرب در روستا	
۱	۰/۲۹۳۰	۱/۰۸۵۵	۳/۷۰۴۴	تهیه و اجرای طرح‌های روستا	کالبدی
۲	۰/۲۹۳۵	۱/۰۷۴۷	۳/۶۶۱۱	اصلاح و توسعه شبکه معابر روستا	
۳	۰/۲۹۹۲	۱/۱۲۵۸	۳/۷۶۲۴	حفظ و ساخت اماکن فرهنگی - مذهبی روستا	
۴	۰/۳۲۴۰	۱/۲۰۵۷	۳/۷۲۱۰	جلوگیری از تغییر کاربری اراضی روستایی	
۵	۰/۳۴۳۰	۱/۲۱۲۲	۳/۵۳۳۳	نظارت بر ساخت و ساز واحدهای مسکونی روستا	
۶	۰/۳۶۹۷	۱/۲۶۰۴	۳/۴۰۸۸	حفظ و ساخت اماکن آموزشی روستا	
۷	۰/۳۹۲۵	۱/۳۴۹۰	۳/۴۳۶۵	حفظ و ساخت اماکن ورزشی روستا	
۸	۰/۴۴۱۶	۱/۳۶۸۸	۳/۰۹۹۴	حفظ و ساخت اماکن بهداشتی روستا	

شکل ۱- تحلیل عاملی مرتبه دوم بر اساس بارهای عاملی استاندارد

پس از آن که وجود همبستگی بین شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها و سازه‌های توسعه اجتماعی- فرهنگی، توسعه زیست محیطی، توسعه کالبدی و توسعه اقتصادی شناسایی گردید، جهت بررسی معنادار بودن رابطه همبستگی بین

متغیرها مقدار آماره آزمون t مطالعه می‌شود. مقادیر محاسبه شده t برای هریک از بارهای عاملی هر سازه بالای $1/96$ است و در نتیجه روابط بین سازه‌ها با شوراها اسلامی و دهیاری‌ها معنادار می‌باشد. شکل ۲ روابط بین سازه‌ها با شوراها اسلامی و دهیاری‌ها را بر اساس مقادیر t نمایش می‌دهد.

شکل ۲- تحلیل عاملی مرتبه دوم براساس مقادیر t

در نهایت بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که از دیدگاه پاسخگویان، شوراهاى اسلامى و دهیاری‌ها بر سازه‌های توسعه اجتماعى- فرهنگى، توسعه زیست‌محیطى، توسعه کالبدى و توسعه اقتصادى به صورت معنادارى تأثیرگذارند. تأثیر شوراهاى اسلامى و دهیاری‌ها بر هر یک از سازه‌های توسعه اجتماعى- فرهنگى، توسعه زیست‌محیطى، توسعه کالبدى و توسعه اقتصادى در جدول ۳ نمایش داده شده است.

جدول ۳- تأثیر شوراهاى اسلامى و دهیاری‌ها بر ابعاد توسعه روستایی

سازه	بار عاملی	t-value
توسعه اقتصادى	۰/۳۵	۵/۷۲
توسعه اجتماعى	۰/۷۱	۱۰/۱۶
توسعه زیست‌محیطى	۰/۶۳	۸/۶۲
توسعه کالبدى	۰/۶۱	۸/۴۰

پس از تأیید مدل تحقیق وسیله تحلیل عاملی تأییدى مرتبه دوم، برازش مدل انجام مى‌شود. همان‌طور که مشخصه‌های برازندگى جدول ۴ نشان مى‌دهد، داده‌های این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تحقیق برازش مناسبی دارد و این بیانگر اعتبار یافته‌های تحقیق از مدل ساختاری است. لذا آزمون فرضیات تحقیق از دقت مطلوبی برخوردار هستند.

جدول ۴- شاخص‌های برازندگى مدل تحلیل عاملی تأییدى مرتبه دوم

شاخص	حد مطلوب	مقدار گزارش شده
کای دو χ^2	-	۲۲۵۷/۴۱
p-value	$\geq ۰/۰۵$	۰/۰۶۸
درجه آزادى	-	۸۱۳
نسبت کای دو به درجه آزادى	کوچتر از ۳	۲/۷۷۶
میانگین مجذور پس مانده‌ها RMR	نزدیک به صفر	۰/۰۸۱
میانگین مجذور پس مانده‌های استاندارد شده SRMR	نزدیک به صفر	۰/۰۵۹
شاخص برازندگى GFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۴
AGFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۷۹
شاخص نرم شده برازندگى NFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۰
شاخص نرم نشده برازندگى NNFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۱
شاخص برازندگى فزاینده IFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۸۶
شاخص برازندگى تطبیقى CFI	۰/۹ و بالاتر	۰/۹۵
ریشه دوم براورد واریانس خطای تقریب RMSEA	کوچتر از ۰/۱	۰/۰۱۸

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها دارای بار عاملی $0/71$ و عدد معناداری $10/16$ بر سازه توسعه اجتماعی- فرهنگی روستا می‌باشد و نشان‌دهنده این است که از دیدگاه پاسخگویان، شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر سازه توسعه اجتماعی- فرهنگی روستا تأثیرگذار است که این یافته توسط رستمی و همکاران (۱۳۹۴)، التیامی‌نیا (۱۳۹۳)، شرفی و همکاران (۱۳۹۳)، اسکندری (۱۳۹۲)، گشانی (۱۳۹۲)، خونگساتجاویوات و روتری (۲۰۱۵)، ایبیتان (۲۰۱۰) و بلیر (۲۰۱۰) تأیید می‌شود. باتوجه به این‌که تمرکززدایی و مشارکت اجتماعی مردم روستا باعث بهبود عملکرد مدیریت روستا می‌گردد، لازم است از طریق برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی و آموزشی، محورهای تحقق و تداوم مشارکت پویای روستائیان در برنامه‌های توسعه روستایی موردبررسی قرارگیرد و در نتیجه اعضای شورا و دهیاری بتوانند در شکل‌دهی و تداوم مشارکت در روستا تشریح و توجیه شوند.

شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها با بار عاملی $0/63$ و عدد معناداری $8/62$ بر سازه توسعه زیست‌محیطی روستا تأثیرگذارند. التیامی‌نیا (۱۳۹۳)، شرفی و همکاران (۱۳۹۳)، خونگساتجاویوات و روتری (۲۰۱۵) و ایبیتان (۲۰۱۰) در تحقیق خود این نتیجه را تأیید می‌نمایند. در این راستا بر حفاظت از سرمایه‌های طبیعی تجدید شونده، مانند خاک، منابع آب، جنگل‌های قابل بهره‌برداری و صیانت از محیط زیست تأکید می‌گردد.

شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها با بار عاملی $0/61$ و عدد معناداری $8/40$ بر سازه توسعه کالبدی روستا تأثیرگذارند و الله‌پناه و همکاران (۱۳۹۴)، رستمی و همکاران (۱۳۹۴) و بلیر (۲۰۱۰) در تحقیق خود به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. در روستاهای مورد مطالعه بایستی مسیر توسعه و گسترش مشخص باشد و واحدهای مسکونی در جهاتی توسعه یابند که به زمین‌های کشاورزی و باغات آسیب وارد نشود و از تخریب زمین‌های کشاورزی و باغات خودداری شود چرا که اقتصاد این منطقه بیشتر بر پایه کشاورزی و باغداری استوار است.

شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها دارای بار عاملی $0/35$ و عدد معناداری $5/72$ بر سازه توسعه اقتصادی روستا می‌باشد و نشان‌دهنده این است که از دیدگاه پاسخگویان، شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر سازه توسعه اقتصادی روستا تأثیرگذار است و یافته‌های رستمی و همکاران (۱۳۹۴)، التیامی‌نیا (۱۳۹۳)، اچنی و همکاران (۲۰۱۲)، ایبیتان (۲۰۱۰) نیز با این نتیجه مطابقت دارد. براین اساس پیشنهاد می‌شود دهیاری‌ها با ایجاد طرح‌های درآمدزا، وصول بهای خدمات و مواردی از این دست زمینه‌های خودکفایی و خوداتکایی دهیاری را فراهم‌آورده و در انتظار کمک‌هایی نباشند زیرا از جدی‌ترین تهدیدات سازمان‌های غیردولتی وابسته شدن به دولت و منابع دولتی است چراکه این سازمان را به دولتی شدن سوق داده و از اهداف اولیه‌شان دور ساخته و از سوی دیگر روحیه خوداتکایی، خودکفایی، نوآوری، خلاقیت و پویایی را در دهیاری‌ها تضعیف می‌نمایند.

پیشنهادات

با توجه به بررسی تأثیر شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها بر توسعه اقتصادی روستاها پیشنهادات ذیل بیان می‌گردد. دهیاری‌ها با ایجاد طرح‌های درآمدزا، وصول بهای خدمات و مواردی از این دست زمینه‌های خودکفایی و

خودتکایی دهیاری را فراهم آورده و در انتظار کمک‌های دولتی نباشند.

ارایه برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی و آموزشی، جهت مشارکت پویای روستائیان در برنامه‌های توسعه روستایی.

گسترش خدمات اجتماعی در روستاها مانند بیمه‌های درمانی و غیره.

احداث و ایجاد حداقل امکانات ورزشی در روستاها به منظور ترغیب جوانان به امر ورزش و جلوگیری از گرایش جوانان به مواد مخدر.

آگاه کردن کشاورزان و روستائیان به منظور جلوگیری از تخریب زمین‌های کشاورزی و باغات و پرهیز از توجیهاتی تحت‌عنوان توسعه و گسترش واحدهای مسکونی.

تأکید بر ضرورت محیط زیست و توسعه و محافظت از آن و آموزش متولیان اجرای طرح‌ها هم‌چون دهیاران.

ساختار و تشکیلات دهیاری‌ها با یکدیگر متفاوت بوده و متناسب با ویژگی‌های هر روستا و شرایط اقلیمی و کارکردی روستا تعریف گردد و نباید به نهادی صرفاً اداری و مشابه با دستگاه‌های اداری و دولتی تبدیل گردد.

با توجه به هزینه‌بر بودن تجهیزات و محدودیت منابع اعتباری، روستاهایی را به‌عنوان روستاهای مرکزی انتخاب و شرایط دریافت تجهیزات و نیز ارایه خدمت به روستاهای هم‌جوار باشند تا بتوانند حداکثر گستره فضایی و جمعیتی از روستاهای مجاور را زیر پوشش قرار دهند.

برنامه‌های آموزشی و فرهنگی از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی در روستا برای روستائیان و هم‌چنین، ارائه برنامه‌هایی از طریق رسانه‌های گروهی برای آشنایی مردم و ادارات مرتبط با امور روستا با وظایف دهیاران در دستور کار مسئولان ذیربط قرار گیرد.

برای افزایش درآمد دهیاری‌ها و تأمین اعتبار، در مرحله اول، تخصیص وجوه از سوی دولت افزایش یابد و در مرحله دوم نیز دولت دهیاری‌ها را در راه کسب درآمد از طریق اجرای طرح‌های اقتصادی در روستاها حمایت کند.

برای افزایش مشارکت‌های مردمی و هم‌چنین، ایجاد اعتماد مردم به دهیار و کاهش اختلافات قومی و قبیله‌ای در روستا، رهبران، ریش‌سفیدان و افراد تأثیرگذار محلی به تشویق و ترغیب مردم برای مشارکت در امور روستا بپردازند.

رسانه‌های گروهی برنامه‌هایی را در راستای ایجاد انگیزه مشارکت، اعتماد بین اهالی روستا و کاهش اختلافات قومی و قبیله‌ای در جوامع محلی در دستور کار خود قرار دهند.

بازنگری در وظایف دهیاری‌ها، ساختاری متناسب با وظایف، اهداف و مأموریت‌های این تشکیلات.

به‌خدمت‌گرفتن کارشناسان توانا در عرصه مدیریت روستا و راه‌اندازی رشته تحصیلی مدیریت روستایی در سطح دانشگاه‌ها و انتخاب افراد با استعداد و آشنا به محیط روستایی در این رشته.

جلوگیری از تغییرات مداوم مدیریتی روستاها و پرهیز از سیاسی نمودن مدیریت روستاها.

منابع

- آسایش، ح. و قنبری، ن. ۱۳۸۷. مدیریت روستایی در ایران (اصول، مبانی و مفاهیم کاربردی). انتشارات دانشگاه آزاد واحد کرمانشاه، کرمانشاه.
- احمدوند، ف. و کرمی، ا. ۱۳۹۱. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در راستای توسعه پایدار روستایی در روستاهای شهرستان بویراحمد. اولین همایش ملی توسعه روستایی، دانشگاه گیلان.
- احمدی‌پور، ز. الله‌وردی‌زاده، ر. و نائیجی، م. ۱۳۸۸. ارزیابی نقش شورای اسلامی در توسعه روستایی. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۴ (۳): ۱-۲۰.
- اشرف‌زاده، ح. ۱۳۸۸. بررسی و ارزیابی عوامل مؤثر بر عملکرد مدیریت محلی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان خواف). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- افراخته، ح. ۱۳۸۸. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی، انتشارات گنج هنر، تهران.
- التیامی‌نیا، پ. ۱۳۹۳. ارزیابی عملکرد شوراهای اسلامی با رویکرد توسعه پایدار روستایی (نمونه موردی: دهستان پاتاو). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور استان تهران.
- الله‌پناه، م.، بدری، ع. و دربان‌آستانه، ع. ۱۳۹۴. ارزیابی رضایت‌مندی روستاییان از خدمات تعاونی دهیاری‌ها (مورد مطالعه: تعاونی دهیاری‌های دهستان دشت سر). اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴ (۱): ۱۵-۳۵.
- بدری، ع.، اکبریان‌رونیزی، س. و قصابی، م. ۱۳۹۲. نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل). پژوهش‌های روستایی، ۴ (۲): ۲۴۹-۲۷۶.
- تودارو، م. ۱۳۹۱. توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، نشر کوهسار، تهران، ۵۵۸ ص.
- حسینی‌ابری، ح. ۱۳۸۰. مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران. انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان، ۴۳۰ ص.
- رستمی، ش.، مظفری، ف.، رحیمی‌مقدم، ج. و ذوالفقاری، ا. ۱۳۹۴. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهیاری‌های شهرستان ایوان، استان ایلام). مسکن و محیط روستا، ۳۴ (۱۴۹): ۱۰۳-۱۱۹.
- رضوانی، م. ۱۳۸۳. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی ایران، انتشارات قومس، تهران، ۳۰۶ ص.
- رضوانی، م.، محمدی، س. و پیری، ص. ۱۳۹۲. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها با استفاده از مدل چارچوب عمومی ارزیابی (مطالعه موردی: شهرستان دهلران). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵ (۱): ۱۹۹-۲۱۶.

- رکن‌الدین افتخاری، ع.، سجاسی، ع. و عینالی، ج. ۱۳۸۶. نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار. فصلنامه علمی پژوهشی روستا و توسعه، ۱۳ (۲): ۳۰-۱.
- سپه‌پناه، م.، میرک‌زاده، ع. و پورقاسم، ف. ۱۳۹۱. آموزش مدیریت روستایی: رویکردی جدید در جهت توسعه پایدار در روستا. مجموعه مقالات همایش توسعه روستایی، ۱۰ شهریور، گیلان.
- شرفی، ل.، آگهی، ح. و مرادی، خ. ۱۳۹۳. عملکرد دهیاری‌های دهستان بالادربند شهرستان کرمانشاه از دیدگاه دهیاران. پژوهش‌های روستایی، ۵ (۳): ۴۸۹-۵۱۶.
- شکوری، ع. ۱۳۸۸. سیاست‌های توسعه کشاورزی در ایران. نشر سمت، تهران، ۳۰۶ ص.
- عنابستانی، ع. و حاتمی‌نژاد، ح. ۱۳۹۱. مدیریت نوین روستایی و نقش آن در تحول مسکن با توجه به عملکرد دهیاران (مطالعه موردی: دهستان میش خاص، شهرستان ایلام). فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۲ (۲): ۱۴۰-۱۲۱.
- فراهانی، ح.، رومیانی، ا. و طولابی‌نژاد، ف. ۱۳۹۱. نقش مدیریت در توسعه پایدار روستایی. پنجمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان اسلام، ۱۸ و ۱۹ اسفند، دانشگاه تبریز.
- کلانتری، خ.، اسدی، ع. و چوبچیان، ش. ۱۳۸۸. تدوین و اعتبارسنجی شاخص‌های توسعه پایدار مناطق روستایی. فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۱ (۲): ۶۹-۸۶.
- گشانی، ش. ۱۳۹۲. نقش مدیریت محلی (شوراها، دهیاری‌ها) در توسعه اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: استان گیلان، شهرستان فومن، دهستان سردار جنگل). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- لطیفه، ن. و آرمون، ر. ۱۳۹۱. جایگاه مدیریت نوین روستایی در برنامه‌های توسعه (مطالعه موردی، روستاهای بخش مرکزی شهریار). همایش ملی توسعه روستایی، ۱۰ شهریور، گیلان.
- ماقبل، ر. و نادری‌مهدی، ک. ۱۳۹۱. چالش‌های مدیریت نوین توسعه پایدار روستایی. مجموعه مقالات همایش توسعه روستایی، ۱۰ شهریور، گیلان.
- مولائی‌هشجین، ن. ۱۳۹۱. مدل و الگوی پیشنهادی مدیریت روستایی در استان گیلان. اولین همایش ملی توسعه روستایی، ۱۰ شهریور، گیلان.
- مهدوی، م. و نجفی‌کانی، ع. ۱۳۸۴. تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران، نمونه موردی دهیاری‌های استان آذربایجان غربی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، ۵۳ (۳۷): ۳۹-۲۱.

نعمتی، م. و بدری، ع. ۱۳۸۶. ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی (مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ، مطالعه موردی: استان گلستان). مجله پژوهش‌های جغرافیایی، ۵۹(۳۳): ۱۷۶-۱۶۱.

هاشمی، س.، مطیعی‌لنگرودی، ح.، قدیری‌معصوم، م.، رضوانی، م. و مقیمی، م. ۱۳۹۰. تبیین نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: بهاباد استان یزد). پژوهش‌های روستایی، ۲(۱): ۹۳-۱۱۴.

Ahmed, Z. 2010. Role of local government in indigenous market management in the rural areas of Bangladesh: Do these markets play development roles?, *Journal of Sustainable Development*, 3(1): 56-62.

Blair, H. W. 2010. Local government and rural development in the bengal Sundarbans: An inquiry in managing common property resources, *Agriculture and Human Values*, 7(2):40-51.

Hooda, S. K. 2016. Effectiveness of Local Government and Community Participation in Health Service Delivery in Rural Haryana, *International Journal of Rural Management*, 12: 27-50.

Ibietan, J. 2010. The Role of Local Government in Rural Development Issues, *Knowledge Review*, 20(2): 30 – 36.

Ighodalo, A. Jacob, F. O. Igbokwe, I. Justine, C. 2012. Local Government and the Challenges Of Community and Rural Development in Nigeria: the Way Forward?, *International Journal of Asian Social Science*, 2(5): 648-665.

Khongsatjaviwat, D. And Routray, J. K. 2015. Local Government for Rural Development in Thailand, *International Journal of Rural Management*, 11: 13-24.

Ocheni, S., Atakpa, M. and Nwankwo 2012. Local Government and Appropriate Capacity Building for Accelerated and Sustainable Rural Development, *European Journal of Business and Social Sciences*, 1(3): 131-135.

The Role of Islamic Councils and Dehyary on the Rural Development in the Central District of the Islamshar Township

Kambiz Fallah Mohammad Hoseini¹, Mohammad Mohammadi^{2*} and Azita Zand²

Submitted: 25 December, 2016

Accepted: 9 October, 2017

Abstract

The major purpose of this study is to investigate the role of Islamic councils and dehyarys on rural development in the central district of the Islamshar township. The total population of this study was 6133 and it included heads of households in villages of the central district of the Islamshar township and 362 respondents were selected by using Cochran's formula through the stratified random sampling method. The research is applied and it was conducted using the descriptive-correlation method. The main instrument of the research was a questionnaire and the questionnaire was studied by professors and experts in the field of rural development in order to determine validity of questionnaire. The reliability of the questionnaire was obtained by using Cochran's formula for each level of the questionnaire and the result was 0.82 that is acceptable. In this research, structural equation modeling was used by the SPSS and LISREL software packages for data analysis. The results of factor analysis confirm the goodness of fit of the model and the conformity of extracted factors with the designed questions in research model. According to the research findings, Islamic councils and dehyarys are effective on social development, ecological development, physical development and economic development whit 0.72, 0.63, 0.61, and 0.35 load factor and they explain 72%, 63%, 61% and 435% of their variance, respectively.

Keywords: Islamic councils, Dehyarys, Rural development, Islamshar twonship.

---

1 - MSc Agriculture Management, Department of Agriculture, Technical and Engineering Faculty , Islamshahr Branch, Islamic Azad University

2 - Assistant Professor of Agricultural Management Groupe, Technical and Engineering Faculty, Islamic Azad University Islamshahr (*-Corresponding author Email: mohammadi_m@iiu.ac.ir)

DOI:10.22048/rdsj.2018.63182.1620